87544

DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI / 3

Dinler Tarihi Araştırmaları - III

(Sempozyum, 09-10 Haziran 2001, Ankara)

2000. YILINDA HIRİSTİYANLIK

(DÜNÜ, BUGÜNÜ ve GELECEĞİ)

Ankara
2002

Hz. İSA SONRASI TARTIŞMA KONULARINDAN HAVARİLİK VE PAVLUS'UN HAVARİLİK ANLAYIŞI

Yard. Doç. Dr. Fuat AYDIN[1]

Bir kurucunun önderliğinde ortaya çıkan bütün dini cemaatler gibi, İsa Mesih etrafında toplanan insanlar arasında da, onun sağlığında ihtilafa sebep olacak türden bir ayrılık meydana gelmemiştir. Ancak, Hz. İsa'nın ölümünün arkasından bazı konularda ilk cemaat arasında anlaşmazlıklar vuku bulmaya başlamış ve bunların bir kısmı cemaat içinde ayrılıkla sonuçlanmıştır . Bu anlaşmazlık konuları:

1.Putperestlerin Hıristiyanlığa Kabulüyle Alakalı Meseleler.

a.Şeriat'in uygulanması

b.Sünnet'in yerine getirilmesi

2.Havari Anlayışı İle İlgili Meseleler.

3.Cemaat İdaresinde Ortaya Çıkan Anlaşmazlıklar.

4.Kömünyon Meselesi.

5.İsa'nın Şahsiyeti Etrafındaki Tartışmalar.

6.İsa'nın Geliş Gayesi İle Alakalı Meselerleri[2]'dir.

Bunlardan 3.cüsü hariç geri kalanların tamamı, içerdikleri alt ihtilaf konularıyla birlikte, daha önceden olma ihtimallerine rağmen -Stephan'ın konuşmasının içeriği Pavlusyen bir anlayışın ip uçlarını verir-, Pavlus'un Hıristiyan oluşuyla ciddiyet kazanan konulardır. Üçüncüsü, muhtmelen Pavlus öncesi bir dönemde, hallolmuş ve Kudüs cemaatinin idaresi Hz. İsa'nın kardeşi Yakub'a geçmiş olmalıdır. Zira, İnciller de, İsa tarafından Petrus'u öne çıkaran bir anlatı olmasına karşın, Resullerin. İşleri'nde ve Pavlus'un mektuplarında, Yakub'un cemaat tarafından otoritesi kabul edilmiş bir lider konumunda bulunduğu hususunda her hangi şüphe belirtisi görünmemektedir.

---

1 Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi.

2 Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Otağ Yayınevi, İstanbul, 1983, s.217-219.

Bu tebliğde, Pavlus'un Hıristiyan oluşuyla etraflarında yoğun bir tartışmanın yaşandığı her biri ayrı bir çalışma konusu olabilecek bu konulardan[3] yalnızca Havarilik meselesi ele alınarak, Kavramın anlamı, kökeni, ilk dönem kilise için önemi, Pavlus'un meseleye bakışı ve onun havarilik iddiasına başkalarının bakışları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Havari Kelimesinin Anlamı

Yeni Ahid'de havari karşılığı olarak Yunanca'da apostolos (İng.Apostle) kullanılır. Kelimenin Yeni Ahid öncesi Yunan dilinde kullanımı, çok azdır[4]. Klasik Yunanca'da denizciliğe özgü bir kullanımı vardır. Heredot, "ulak, kurye, haber taşıyan" anlamında iki, Yetmişler'de (Septuaginte) ise, aynı anlamda bir kez kullanılır. Yetmişlerdeki tek anlamlı kullanımının aksine, birinci yüzyıl Yahudiliğinde kelime iki anlama sahiptir: Birincisi, Yetmişlerdeki seküler anlam (elçi, delege); ikincisi ise İsa'nın kendisi için de kullandığı dini anlam (tanrı elçisi)[5].

Eski Ahid'in Yetmişler tercümesindeki nadir kullanımının aksine, Pavlus külliyatında otuz beş, diğer Yeni Ahid metinlerinde ise seksen defa olmak üzere toplam yüz on beş kez kullanılır. Kullanımdaki bu yoğunluk Pavlus ve diğer Yeni Ahid müellifleri için kavramın taşıdığı önemin bir göstergesi olarak kabul edilebilir[6].

Kelimenin Kökeni

Eric Haupt'e göre Yeni Ahid biliminin en girift ve zor problemlerinden biri olan havari kavramının[7] kökenine dair çalışmalar, J. B. Ligtfoot'un bir

---

3 Doğrudan tartışma konularını ele almamakla birlikte, Pavlus'un Hıristiyan anlayışını oluşturan unsurlardan olmaları itibariyle yukarıdaki konuların bir kısmına dair daha geniş bilgi için bkz. Fuat Aydın, Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları, Basılmamış Doktora tezi, MÜSBE, İstanbul, 2000. Aynı konular için nispeten daha yeni bir çalışma için bkz. Şina Gündüz, Pavlus, Hıristiyanlığın Mimarı, Ankara Okulu, Ankara, 2001.

4 "Apostle", Encyclopedia of Judaica, III, 215.

5 P.W. Barnett, "Apostle", Dictionary of Paul and His Letters (bu çalışmaya bundan sonra hep DPL olarak gönderme yapılacaktır), s. 45. İsa zamanında biri tarafından gönderilme anlamında kullanılan saliah'ın yaygın olarak kullanıldığı ve İsa'nın kavramı aldığı, "Tanrı tarafından gönderilen biri" anlamında önce kendisine uyguladığı sonra da seçtiği kimseler için kullandığına dair, bkz. Barnett, a.g.m., DPL, s. 47. Hans Dieter Beitz, "Apastolos", ER, I, 356.

6 Barnett, "Apostle", DPL, s. 45.

7 Beitz, a.g.e., ER., I, 356.

denemesiyle başlar[8]. Ligtfoot'un kaynak olarak kullandığı Rabbinik metin, Yeni Ahid sonrası bir döneme aittir. Bunun iki kaynak arasında sonrakinin öncekine kaynak olması anlamında bir ilişki kurmayı zorlaştırması, kavrama yeni kaynaklar aranmasına yol açmıştır[9]. W. Schmithals, havarilik kavramına kaynak olarak Suriye gnostisizmini teklif etmiş, ancak, bu teklif aynı dönemdeki Suriye'nin dini ortamının tam olarak bilinmemesi yüzünden destek bulamamıştır[10]. J. Munck ve A. Ehrhardt, Lightfoot'un ve Schmithals'un tekliflerini, Yeni Ahid havarilerinin diğerlerine nazaran daha aktif olmaları sebebiyle, kabul etmezler ve kavramın bizatihi Hıristiyan kaynaklı olduğunu savunurlar. Ancak diğerleri gibi bu teklif de, havarilik sürecine dair yeterli açıklama getirmediği için fazla kabul görmemiştir[11].

Bu yüzden havari kelimesinin kökenine dair en uygun açıklama, Hz. İsa zamanında cari olan sâlîah kavramı olabilir. Sâlîah, hem özel bir şahıs hem de, diaspora yahudilerine Kudüs'de bulunan dini otoritelerin temsilcisi olarak görevlendirilen ve gönderilen bir vekil anlamını taşımaktaydı. Kavramın taşıdığı bir incelik, sâlîah'ın gönderenle olan ilişkisi birincil, görevlendirmenin muhtevası ise, ikincil bir öneme sahip olmasıdır. Bu ilişki, hukuki olarak, "bir kimsenin gönderdiği kimse, gönderen gibidir" şeklinde ifade edilir. Bu kavram Hz. İsa tarafından alınmış, "Tanrı tarafından gönderilmiş biri olarak" önce kendisi daha sonra da "kendisi tarafından gönderilen kimseleri" ifade etmek için kullanılmıştır[12].

---

8 J. B. Lightfoot, "The Name and Office of Apostle, The Epistle of the Paul to the Galatians", 10. ed., 1890, London, Macmillan, 1989, s. 92-101.

9 Hem seküler hem de dini anlamda kullanılan Saliah'in Yeni Ahid sonrası bir döneme ait olması, kelimenin fiil şeklinde apostelliein ve ex-apostellein olarak -yaklaşık olarak yedi yüz kez- kullanımına karşılık apostolos'un bir kez kullanımı ile ilgili olarak, bkz. Barnett, a.g.m., DPL, s. 45.

10 Barnett, a.g.m., DPL, s. 45-46. Schmithals, gnostisizmde göksel ve yersel iki kurtarıcı inancının olduğu ve Pavlus'un bunlardan yersel havari anlayışını aldığını düşünür. Gnostik metinlerdeki yersel kurtarıcı kullanımlarının daha sonraki bir döneme ait olmasının yanı sıra, apostle kelimesini yersel kurtarıcı anlamında kullanılmadığı bu kaynağa yöneltilen eleştiriler arasında yer alır. A.g.m., a.y.

11 Barnett, a.g.m.", DPL, s. 46.

12 Barnett, a. g.m., DPL., s. 47; Frederic W. Farrar, The Life and Work of St. Paul, Cassel Company, Limited, London, Paris & Meblourne, 1891, s.32. Pavlus'un havarilik anlayışının kökeniyle alakalı farklı bir yaklaşım da, Beitz'indir. O, Pavlus'un havarilik anlayışının kendisinin Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçi olarak tasavvur etme şeklindeki Sokratesçi gelenek tarafından büyük ölçüde etkilendiğini söyler. Beitz, a.g.m., ER, I, 358.

Pavlus öncesi kilisede apostolos yalnızca iki anlamda kullanılmaktaydı. Birincil anlamı olan "elçiler"le birlikte, Mesih tarafından gönderilen misyonerler manasına kullanılıyordu. Pavlus, apostolos kelimesiyle kendisinin seçilmiş elçi olduğu ve İncil'i milletlere tebliğ etmek için gönderildiği anlamını kelimenin önceki anlamına ekledi[13]. Onun bu anlamda kullanmasından sonradır ki -özellikle dar anlamda- kelime, Mesih tarafından seçilen on ikileri ifade etmek için kullanılmaya başlandı[14].

Bunu diğer Yeni Ahit metinlerde de görmek mümkündür. Markos, Matta ve Yuhanna İncilleri, İsa'nın bu yakın takipçilerini şakirtler olarak isimlendirirler ancak, yine Yuhanna dışında Markos ve Matta onları çoğu kez ise Havariler diye isimlendirirler; böyle yaparken de aralarındaki bir farka işaret etmezler. Buna rağmen, Luka'da çok açık bir ayırım vardır. İsa'ya sayısız şakirt izafe ederken, onlardan yalnızca 12sini havari olarak isimlendirir[15].

İlk Dönem Kilisede Havariliğin Yeri

Hıristiyanlık Hz. İsa'nın 30 yaşındaki tebliğiyle başlar[16]. Onun tebliğ süresi hakkında kesin bir şey söylenmemekle birlikte, bunun üç yıl sürdüğü[17] genel olarak kabul edilir. Bu süre boyunca Hz. İsa, köy köy, kasaba kasaba şehir şehir dolaşarak peygamberlik görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu görev, İncil/müjde olarak bilinen mesajın insanlara ulaştırılmasından ibaretti. Hz. İsa, arkasında yazılı hiçbir şey bırakmadan vefat etmişti. Bunun böyle olduğunu, vefatının arkasından yaptıklarının ve söylediklerinin kaleme alınması sonucu ortaya çıkın İncil metinlerinde görmek de mümkündür. Bütün bu kitaplar ve onlara ilave edilerek, bugün mevcut Hı-

---

13 Pavlus tarafından apostolos kelimesinin Tanrı tarafından seçilen ve özel bir anlamda çağrılan kimseye uygulanması, kısmen Pavlusyen olan ancak kilise kaynağından farklı bir anlam ifade eden apostolik düşüncenin doğmasına yol açar. Munck, Paul and The Salvation of Mankind, s. 212.

14 Munck, a.g.e., s. 212.

15 "Apastolos" EJ, Keter Publishing Hause, Jerusalem Ltd. Jerusalem, III, 216.

16 Tebliğin başlangıç tarihi hakkında ikili bir tarih vermek bugün için daha uygun görünmektedir. Çünkü, doğumunun tarihin başlangıç olarak kabul edildiği kronoloji göz önüne alındığında tebliğ tarihi, ms. 30; ancak, doğum tarihinin bugün bilinen şeklinin bir hesap hatasından kaynaklandığı, gerçek tarihin bilinenden yaklaşık dört yıl önce olduğu, kabul edildiğinde ise, ms. 26 olarak kabul edilebilir.

17 Xavier Jacop, İncil Nedir ? Tarihi Gerçekler, Ankara, 1985, s. 10.

ristiyan kutsal metin külliyatını oluşturan metinlerin hepsinde, İncil kelimesi yazılı bir metni değil, sözsel bir mesajı ifade etmektedir. Hıristiyanların kabulü de bu doğrultudadır[18].

Bu gerçek göz önünde bulundurulduğunda, Hz. İsa'nın tebliğine konu olan mesajının neliğinin bilinmesinde Celile'deki ilk tebliğinden vefatına kadar onunla birlikte bulunan, dirilişinin ve diriliş sonrası hayatının şahitleri olan kimselerin, tartışılmaz bir öneme/otoriteye sahip oldukları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Üstelik, bunlar mesajın sahibi tarafından seçilmişler ve mesaj hakkında kendilerine yetki verilmiştir. Havariler de, bu fonksiyonlarını, İsa'dan aldıkları İncil mesajının içeriğiyle ilgili şeyleri doğru olarak muhafaza etmek, onları diğer insanlara nakleden taşıyıcıları (Kor. I 15/3-7; 11/23; Sel. I 2/13) ve onu yorumlayıcı olarak icra ettiler. Bu, İncil hakkında söz söylemenin yalnızca havarilerin tekelinde olduğu anlamına gelir. Havariler dışındaki kilise mensuplarının yapabilecekleri yalnızca, onların İncil hakkında yaptıkları yoruma tabi olmaktan ibarettir (Rom. 1/5; Kor. II 2/9; Filip. 2/12)[19].

Bu anlamıyla, havarilik benzeri olmayan eşsiz bir fenomendir. Kilisenin teşekkülünden önce varoluşları ve onun kurucuları olmalarının yanı sıra (Kor. I 3/10)[20], Mesih'le ilgili hususi konumu yüzünden de havarilik, tabiatı gereği, Mesih'in hayattayken görülmesiyle alakalıdır; bu yüzden de tekrarlanamaz ve bir başkasına miras veya herhangi bir yolla nakledilemez bir

---

18 Jacop, a.g.e., s.10-11. Yeni Ahid metinlerinde İncil/Müjde kelimesinin kitaptan ziyade bir mesaj anlamına geldiği/kullanıldığını görmek için bkz. "Müjde" Müjde-İncil'in ABC Dizini, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 379-380. Yeni Ahit metinlerinin Hz.İsa'nın tebliğinin konusu olan Müjde'yi, sözsel bir mesaj olarak takdiminin aksine Kur'an onu bir metin/kitap olarak isimlendirir ve onun bu şekilde takdim eder. Bu ifadelerde gönderme yapılan kitap olarak İncil, hem Hz. Peygamberin zamanındakine hem de bizahiti Hz. İsa'nın zamanına aittir. Mesela Hz. İsa dönemi için bkz. "ve Tevrat'ı ve İncili indirdi" (Al-i İmrân 3/3); "Onu Kitabı, Hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretti " (Al-i İmran 3/48); "Tevrat'ı ve İncil'i ancak ondan sonra indirdi" (Al-i İmran 3/65); "Hidayet ve nurun olduğu İncil'i ona verdik" (Mâide 5/46). Hz. Peygamber zamanındaki İncil için ise, bkz. "İncil sahipleri, Allah'ın onda indirdiği ile hükmetsinler...." (Mâide 5/47); Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı.... " (Araf 7/157).

19 J. Christian Beker, Paul The Apostle, The Triumphe of God in Life and Thought, s. Fortress Press, Philadelphia, 1984, s. 126.

20 Ridderbos, Paul: An Outline of His Theology, SPCK, London 1977, s.449; Beker, a.g.e., s.126.

özelliğe sahiptir[21]. Bu kişilerin oluşturduğu topluluk "Kudüs cemaati" olarak isimlendirilir ve yukarıdaki özelliklerinden dolayı, -yahudici ve Helenistik- Hıristiyanlar için tartışılmaz bir otoriteleri vardı. Bu otoritenin verdiği izin sebebiyledir ki ancak, on ikiler dışındaki kilise mensupları mesajı başkalarına tebliğ etme hakkını elde ederler. Onların yaptıkları, on ikilerin kendilerini naklettikleri geleneği (Mesih'in on ikilere ulaştırdığı mesajı) insanlara aktarmaktan ibarettir.

PAVLUS'UN HAVARİLİK ANLAYIŞI

Pavlus, bir olgu olarak havariliğin mektuplarını kaleme almasından önceye hatta ilk Estere kadar[22] gittiğini kendisiyle başlamadığını, ondan önce de havarilerin olduğunu ifade eder[23]. On ikilerin yanı sıra başka havarilerden de bahseder[24]. Ancak on ikilerle diğer havarilerin arasını ayırır[25]. "On ikiler" ifadesini, İsa'nın Celile dönemindeki talebelerini, "havariler"le ise, hem on ikileri hem de dirilen Rab tarafından görevlendirilenleri ifade etmek maksadıyla daha geniş bir anlamda kullanır[26].

Pavlus havari kelimesini Yahudilikteki kullanımına uygun olarak hem teknik, hem de dini anlamda kullanır. Korint'teki inananları Kudüs için toplanacak olan yardıma teşvik maksadıyla gönderdiği iki kişi[27] ve Roma'dan hastalığı sebebiyle Filipe'ye dönen Epaphroditus için apostolos/havari kavramını kullanır. Buradaki tamamen teknik bir kullanımdır ve dini bir çağrışıma sahip değildir. Bu iki kullanım, kilisenin elçileri düşüncesinin Pavlus tarafından kurulduğunu gösterir[28].

---

21 Beker, a. g., s. 126.

22 Hz. İsa'nın havarilik anlayışı için bkz. Barnett, "Apostle", DPL, s. 47.

23 "Kendisinden önce havari olanlar"Gal. 1/17. "ve Kifas'a, sonra On ikilere göründü... Ondan sonra Yakub'a, sonra bütün resullere; ve hepsinden sonra, vakitsiz doğmuş çocuk gibi olan bana da göründü. Çünkü ben resullerin en küçüğüyüm". Kar. I 15/5-9.

24 Kor.I 15/5-9. Yahudi kökenli olan ikisini Pavlus Rom. 16/7'de zikreder: Andronicus ve Junias.

25 Munck, on ikilerin ya Kudüs'te oturan konsili oluşturan ya da dünyanın her tarafında gezen kimseler olarak anlaşılması gerektiğini söyleyerek birinci anlamı destekleyen metinlerin olduğunu Elç. İşl.'den hareketle ortaya koymaya çalışır. Munck, Paul and The Salvation of Mankind, s. 212-13.

26 Barnett, "Apostle", DPL, s. 47.

27 Kor.II 8/16-24; Filip. 2/25; Farrar, a.g.e, s. 32.

28 Barnett, "Apostle", DPL, s. 47.

Dini anlamda havariler, Rabbi görenlerdir. Ancak bunların sayıları sınırlıdır. Bu türden havariliğin/havarilerin sonu/sonuncusu Pavlus'tur[29]. Havariliğin bu şekilde anlaşılması, onu İsa Mesih'in dirilişine şahit olanlar ve dirilişin gerçekleştiği kısa süre boyunca kendisinden misyonerlik görevini alanlarla sınırlandırılması anlamına gelir[30]. On ikiler, dini anlamdaki havariliğin zirvesini teşkil ederler. Mesih'in dünyevi hayatında ona eşlik etmişler ve dirilen Mesih'in yeni cemaatinin temeli olarak fonksiyon icra etmişlerdir. Bu yüzden de havarilerin Pavlus'un nazarında büyük bir değeri vardır. Hıristiyanlar arasındaki hiyerarşinin zirvesini oluşturan havarileri, Tanrı da, görev dağılımında ilk olarak zikreder[31]. Kendisinden önceki havarilerden bahsetmesine rağmen[32], Pavlus çok azının adını, on ikilere ek olarak Yakub, Andronikus, Yunya, Barnaba ve -son olarak da- kendisini zikreder[33].

Pavlus için ilk başlarda, havari kavramının içeriğini yukarıda zikredilen özelliklere sahip kimseler oluştursalar da, kelimenin kullanımında o kadar titiz değildir; havari kelimesini, uygun bulduğu kişiler -kendisiyle beraber çalışanlar- için de rahatlıkla kullanırken[34] havariliğinin sorgulanmasından sonra, daha dikkatli davranmaya başlayarak havariliği kendisine has kılar ve diğerlerini kardeşler olarak zikreder[35]. O hem havarilerin sonuncusu hem de havariliğin sonudur[36]. Pavlus'un kendisini havari olarak isimlendirmesindeki temel dayanağı, misyoner faaliyetlerinde yaptıkları değil, kendisini İsa Mesih'le doğrudan bir ilişki içine sokan Şam yolundaki vizyonudur. Bu olaydan dolayı kendisini havari olarak isimlendirir. Çünkü burada,

---

29 Ridderbos, a.g.e., s. 449; Madelein & Miller, "Apostle", HBD,s. 27.

30 Beker, a.g.e., s. 124.

31 Kor. I 12/28.

32 Kor. I 12b

33 Kor. I 15/7; Rom. 16/7; Kor. I 15/9. Burada zikredilen havari sayısı toplam on yedidir; oysa havarilerin sayısı bunlardan çok daha fazladır.

34 "Biz Mesih'in resulleri olarak..."Sel. I 2/6.

35 "Ne insanlardan, ne de insan vasıtasıyla değil, ancak İsa Mesih ve onu ölülerden kıyam ettiren Baba Allah vasıtası ile resul olan Pavlus, ve benim ile olan bütün kardeşler, Galatya kiliselerine..." Gal. 1/1. "Allah'ın iradesiyle Mesih İsa'nın resulü olmağa davet olunan Pavlus, ve Sostenis kardeş,..." Kor. I 1/1; "Allah'ın iradesiyle Mesih İsa'nın resulü Pavlus, ve Timoteyus kardeş... Kor. II 1/1. "İsa Mesih'in kulu, resul olmağa davet olunup Allah'ın inciline tahsis edilmiş olan Pavlus...". Rom. 1/1.

36 Beker, a.g.e., s. 6.

dirilen Rab İsa Mesih'i görmüş ve ondan doğrudan doğruya İncili tebliğ etme görevini almıştır[37].

İsa'nın şakirtleri olup onun dirilişinden sonra havari olarak atananların durumu birbirini takip eden bir sürecin sonucudur. Bu anlamda Pavlus, İsa'nın bir şakirdi değildir. Çünkü onun havariliği, daha önceki bir şakirtlik üzerine bina edilmemiştir. İsa şakirtlerini yetiştirmiştir; ancak bu, öğrenme, ezberleme ve hocanın öğretisini nakletme tarzındaki rabbinik hoca-talebe ilişkisi değildir. Pavlus dışındaki havariler için Mesih'in dirilmiş halini görmelerini takip eden apostolik görevleri, önceki hatıraları tamamlayan bir özelliğe sahiptir. Ancak bu model, Pavlus için uygun olan bir model değildir. Zira onun Mesih hakkında bilgilendirilmesi, diğerlerinden tamamen farklı bir tarzda gerçekleşmiştir[38]. Bu yüzden de, Pavlus için şakirtlik ve havarilik birbirini takip eden bir süreç değildir.

Kilise içinde kabul gören havari olma sürecini geçirmemiş olan Pavlus için, havarilik iddiasına yönelik Korint'te ve Galatyada'da yapılan eleştiriler ciddi bir tehdit/tehlikedir. Zira, tebliğ ettiği İncil'in kabul görmesi onun havari olarak kabul edilmesine bağlıdır. Böyle bakıldığında, onun havariliğine yönelik eleştirilerin doğrudan İnciliyle alakalı olduğu görülür. Havari oluşunun kabulü, İncil tebliğinde ve ona dair yorumlarında doğrudan Mesih tarafından tayin edilmiş biri oluşunun kabulü anlamına gelmektedir. Ayrıca, havariliğinin sorgulanması, milletlere yönelik misyon faaliyetinde meşru bir zeminin yokluğunu ifade eder; oysa bu görev Pavlus açısından dirilen Rab İsa Mesih tarafından havari olmak için çağrılışının temel sebebidir.

İncilinin insanlara ulaşması için tebliğe, tebliğinin geçerli olabilmesi ise, onun havari oluşuna bağlı olduğundan, "havari" olmak için gereken şartları kendisinin de taşıdığını göstermeye çalışır.

HAVARİLİĞİN ÖZELLİKLERİ

Havari olmak için gereken şartların ne olduğuna dair bilgileri sistematik olarak Pavlus külliyatında bulmak mümkün değildir. Mektuplarının taranmasıyla bu şartlar ortaya konulabilir. Havari olma şartlarının çıkartıla-

37 Michael Grant, Saint Paul,Weidenfeld and Nicholsan, New York, 1976, s. 116; "Apostle", IDB,New York, Abingdon Perss, Nasviller, 1962, I, 171.

38 Beker, Paul th Apostle, s. 5.

bileceği mektuplar ise, onun havariliğinin sorgulanmaya başlandığı m.s 55 yılından sonra kaleme alınan: Galatyalılara Mektup, Korintlilere I.-II. Mektuplar ve -diğerlerine nazaran polemik unsuru daha az olan- Romalılara Mektub'tur.

Havarilik iddiası, ona, İncil'in Mesih tarafından tayin edilmiş yetkili bir yorumcusu olma hakkını verdiğinden havariliğinin sorgulanması, onun bütün misyon görevini tehlikeye sokar. Bu yüzden de havariliğine yöneltilen eleştirilere karşı Pavlus'un tavrı çok serttir[39]. Bu sert tavrı, Eski Ahit'te sahte peygamberlere yöneltilen tavırları hatırlatacak bir özelliktedir[40]. Zikredilen mektuplarda havari olmadığına dair eleştirileri cevaplandırarak kendi havariliğinin gerekçelerini ortaya koymaya çalışırken kendi havariliğini sorgulayan kimselerin de gerçek havari olmadıklarını -"sahte resuller, hileli işçiler[41]"- açık ve iğneleyici bir dille -"süper havariler diyerek"- ifade eder.

Pavlus'un havari anlayışıyla alakalı göz önünde tutulması gereken önemli bir nokta, kendi havariliğini hep on ikiler ve Yakub'unkiyle kıyaslamasıdır. Hiçbir zaman onların dışında olanları kendisiyle bir tutmaz[42]. On ikilerin havariliğine denk bir havarilik otoritesi iddia eder[43]. Bu denkliğini de, kilise tarafından havarilikleri genel olarak kabul gören kimselerin sahip oldukları özellikleri, kendisinin de taşıdığını göstermeye çalışarak yapar[44]; yoksa, kendisinin ölçü olduğu yeni havarilik kriterleri ortaya koyarak değil.

---

39 Beker, Paul the Apostle, s. 5.

40 Belliville, "Authority", DPL., s. 58.

41 Kor. II 11/13.

42 "Özgür değil miyim? Elçi değil miyim? Rabbimiz İsa'yı görmedim mi? Ve Kifas'a sonra On ikilere göründü... Ondan sonra Yakub'a, sonra bütün resuller: ve hepsinden sonra, vakitsiz doğmuş çocuk gibi olan bana göründü". Kor I 1/5-9. "Rab'bin kardeşleri, ve Kifas gibi, yanımızda iman eden bir karı gezdirmeğe salahiyetimiz yok mudur?". Kor. I 9/5.

43 Goguel, Jusus and Origins of Christianity., s. 117. Ancak, havarilerin taşıması gereken özelliklerin kendisinde bulunduğu hususunda ısrar etmesi, diğerleri tarafından bu iddianın pek ciddiye alınmadığını gösterir.

44 Korintliler II. Mektup, Pavlus'un bu özelliğinin sorgulandığı ya da sorgulayanların olduğunu gösterir.

HAVARİ OLMAK İÇİN GEREKEN ŞARTLARI

1. İbrani Olmak, İbrahim'in Soyundan Olmak

İbrani olmak, İsa'nın havarilerinin taşıması gereken temel özelliktir. Havariliği sorgulanmaya başlayan Pavlus, kendisinin de onlar gibi, İbrani, İsrailli ve Benyamin kabilesinden olduğunu övünerek söyler: "İbrani midirler? ben de, İsraili midirler? ben de. İbrahim zürriyeti midirler? ben de"[45]; "Benyamin kabilesinden bir israilliyim/öz be öz İsrailliyim"[46].

2. İsa Mesih'i Görmek/Dirilen Rabb'ı Görmek

Mektuplarındaki ifadelerinden, on ikilerin ve onların Korint'teki temsilcilerinin, İsa Mesih'i dünyadayken görmenin havari olmanın gerekli şartlarından biri olarak kabul ettikleri anlaşılmaktadır[47]. Bu şartın kendisinde yokluğunu ima eden eleştirilere Pavlus, dirilen Rabb'i gördüğünü söyleyerek karşılık verir. İsa Mesih'i Şam vizyonu[48] olarak bilinen olayda görmüş olduğunu ileri sürmesi, muhtemelen önceki havariler tarafından pek kabul görmemiştir. Çünkü, Rab İsa'yı görmesi, dirilişin hemen sonunda diğer havarilere göründüğü gibi olmamış, çok sonra ve farklı bir tarzda gerçekleşmiştir[49]. Şam vizyonunun kabul görmemesi, Pavlus'u İsa Mesih'i görmeyle

---

45 Kor. II 11/22-25.

46 Rom. 11/1; Filip. 3/5; Res.İş. 13/21.

47 Kor. I 9/1; Kor. II 15/5-9. Madelein & Miller, "Apostle", HBD, s. 27; Ridderbos, Paul: An Outline of His Theology, s. 449; Bultmann, The New Testament Teology, I, s. 60; Mustafa Sinanoğlu, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994, s.194.

48 Şam vizyonu,yalnızca Elç. İşl.'de yer alır. İddiaları hususunda kendisi için büyük bir dayanak oluşturacak bir özelliğe sahip olmasına rağmen Pavlus, mektuplarında Şam vizyonunu zikretmez. Goodenough'u göre, Pavlus, Luka'nın anlattığı şekildeki bir Şam vizyonun hikayesini bilmemektedir. Erwin R. Goodenough, "Paul and The Hellenization of Christianity", A Posthumous Paper, s. 27 ve 2 nolu dipnot.

49 Yahudi-hıristiyanların Pavlus'un bu iddiasına karşı tavırları çok katı ve alaycıdır. Yahudi-hıristiyan olarak gösterilen Petrus, Pavlus'a şöyle der: "Mesele hayal ile olacaktı da, üstad bizimle senelerce neden dolaştı? O'nun sana göründüğüne nasıl inanalım? Hem sen, O'nun düşmanıydın, O'nun aksine düşündüğün halde, O sana nasıl görünür? Pek sen O'nunla bir saatçik görünüşüyle her şeyi öğrendiğini, havari olduğunu söylüyorsun, o zaman O'nun konuşmalarını söyle; Üstad'la birlikte bulunmuş havarilerle münakaşa etme, onları sev! Eğer sen, beni Tanrı'ya şikayet edeceksen, o zaman sen bana, Mesih'i öğretene, bu öğretisinden dolayı karşı gelmiş oluyorsun. Eğer hakikate yönelmek istiyorsan, önce bizden İsa'yı öğren ve bizim yardımcımız ol" Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Otağ Yayınları, İstanbul, 1983, s.233.

ilgili daha radikal bir çözüme götürür: Havari olmak için İsa Mesih'i dünyevi olarak görmek gerekli değildir[50]". Pavlus'un havarilik iddialarının temelini bu yaklaşım oluşturmaktadır. Korintlilere II. Mektub'un tamamı, bu düşüncenin savunulmasını hasredilmiş görünmektedir.

3. Rab Tarafından Görevlendirilmek

Mesih'i gözle görmenin yanı sıra havari olmak için gerekli olan şeylerden biri de, özellikle İsa Mesih tarafından görevlendirilmiş olmaktır[51]. Havarilik, Mesih'in dirilişini görenlere kendisi tarafından verilen bir ayrıcalıktır (Rom. 1/5, 15/15). Onlar, Mesih'in yetki verdiği kurtuluş müjdecileridir (Rom.10/15; Kor. I 1/23, 9/27). Bu yüzden de Pavlus, havariliğinin sorgulanmaya başlanmasından sonraki mektuplarına, kendisinin havari olarak seçiminde bizatihi Tanrı'nın rol oynadığını, bazen de Mesih tarafından görevlendirildiğini ifade eden bir tarzla başlar[52]. İncilin insanlara ulaştırılması için Tanrı'nın ezeli planına uygun olarak tâ ana rahminden itibaren bu maksatla seçilmiştir[53]. On ikiler tarafından görevlendirilenleri eleştirmek maksadıyla da, insanlar tarafından elçi olarak görevlendirilmeyi hafif görerek kendisinin, İsa Mesih ve onu ölümden diriltmiş olan Baba Tanrı tarafından İncili tebliğ etmek üzere görevlendirildiğini bir üstünlük vesilesi olarak takdim eder[54]. Tanrı'nın iradesiyle havari seçilmiştir, seçilmesi tamamen

---

50 Kor. II 5/16. Goguel, Jesus and Origins of Christiainity, s. 118. Sinanoğlu, Kitab-ı Mukaddes'e Kur'ân-ı Kerim'de Nübüvvet, s. 193. Kor. II 5/16'nın Pavlus tarafından kendisine karşı üstünlük iddia eden, İsa'yı gören ve ona dokunanlara karşı söylenmiş olması muhtemel olmakla birlikte, Nock böyle bir yaklaşımı kabul etmek istemez. Arthur Darby Nock, Early Gentile Christianity and Its Helenistik Background,Biblioteca Classical Batava Series, Vol. V., 1952, s. 80.

51 Gal.1/1. İsa döneminde havariliğin bu şekilde anlaşılması ve kullanılmasına dair bkz. kelimenin etimolojisi ile ilgili kısım. Sinanoğlu, a.g.e., s. 194; Pavlus'un mektuplarında da muhaliflerinin havariliği bu şekilde anladıklarını görmekteyiz. Bu yüzden Pavlus kendisinin de farklı bir tarzda da olsa Rab'bi gördüğünü ifade eder. Havarilik otoritesini insanlara değil, bizatihi İsa Mesih'in kendisine görünerek görevi vermesine dayandırır. Gal. 1/11-12; Stendahl, Paul Among Jews and Gentiles, SCM Press Ltd, London, 1977, s. 9; Ridderbos, Paul: An Outline of His Theology, s. 449.

52 Kor. II 1/1; Rom. 1/1; Gal. 1/1-2.Mesih tarafından görevlendirildiğine dair, Gal. 1/12; Guignebert, el-Mesîhiyye, Neşetuhu ve Tatavvurahâs, Arapça trc. Abdulhalim Muhammed, Dâru'l-maârif, et-Tabatü's-sâniye, Kahire, 1988, 130; Käsemann, Perspectives On Pavlus, SCM Press Ltd, London, 1971, s. 58.

53 Gal. 1/15-16.

54 Gal. 1/1-2; Roma 1/1; Kor. I 9/1-2, 15/9; Kor. II 11/4-5; "Apostle", IDB, I, 172.

Tanrı'nın lütfu sonucudur[55]. Kendisinin bu konuda hiçbir gayreti olmadığı gibi, üstelik, Mesih'in bağlılarına karşı düşmanca bir tavır da almıştır. Yaptığı her şeyi Tanrı'ya ve Mesih'e atfettiği gibi, havari olarak seçilmesini de yine onlara bağlar[56].

Havari olmak için birisi tarafından (Rab) görevlendirilmenin devamı niteliğindeki bir diğer şey ise, Rab İsa Mesih'in görevlendirdiği kişiler olan on ikilerin İncil'i tebliğ yetkisi verdiklerini gösteren mektupların olması gerekmektedir. Pavlus'un İncil'i tebliğ hususunda Kudüs cemaati tarafından görevlendirdiğini ifade eden bir mektuba sahip olmadığı itirazına, Pavlus'un karşılığı, havari olmak için tavsiye mektubunun gerekmediği, asıl mektubun insan kalbine yazılmış mektuplar olduğu, şeklindedir[57]. Ancak, Pavlus'un bu konuyla ilgili sözleri, görevlendirme işini hepten gereksiz bir şey olarak kabul ettiği anlamına gelmemektedir. Zira, yeri geldiğinde, Kudüs, cemaatinin milletlere (gentil) tebliğ etmede, kendisini desteklediklerini söylemekten kaçınmaz (Gal. 2/6-10). Pavlus'un bu türlü davranış tarzı, onun söz ve davranışlarında bir sistemin olmasına dikkat etmediği gibi, pragmatist davranışının bir göstergesi olarak da kabul edilebilir.

4. Vizyonlar ve Rabb'den Vahiy Almak

Havarilerin rüyet görmeleri ve Rabb'den vahiy almaları gerektiğine dair sözlere karşı Pavlus, kim olduğunu söylemeksizin ancak gizliden gizliye, kendisinin olduğunu ima eder tarzda, cennete götürülen bir adamdan bahseder. Orada, sıradan insanlara söylenmeyecek sözler duyduğunu ifade eder[58]. Vahiy alma meselesinde ise, diğerlerinden hiç de aşağı bir durumda olmadığı, hatta aldığı vahiylerin çok büyük boyutlara ulaştığını ve kibirlenmesin diye bedenine çok büyük bir diken verildiğini söyler[59]. Tebliğ hayatı boyunca gerçekleşen her türlü mucize, onun elçiliğinin ayırıcı vasıflarıdır. Bütün bunları, faaliyetlerinde Ruh'un müdahalesinin ve aynı zamanda, İncil'inin doğruluğu hususunda ona verilen desteğin de ilahi işaretleri olarak değerlendirir (Gal. 3/5; Kor. II 12/10, 12).

---

55 Kor.II 1/1, 4/1; Käsemann, a.g.e., s. 58.

56 Purdy, "Paul The Apostle, IDP, IV, 683.

57 Kor.II 3/1, 3/2-3; Leander, Paul and His Letters, Fortress Press, Philadelphia, Pensnylvania, Forth Printing, 1982, s.25.

58 Gal. 12/2-4.

59 Gal. 12/7-11.

5. Geçimini Temin İçin İnananlardan Yardım Kabul Etmesi

Havarilerin geçimlerini temin işi inananlar tarafından deruhte edildiği halde, Pavlus'un bunu kabul etmemesi, havariliği hakkında eleştiri konusu olunca, o da böyle bir şeye Rabbin kardeşini ve Kifası örnek vererek, herkes gibi Barnaba ve kendisinin de bu tür şeylerde hakkının olduğunu ancak bunları kullanmadığını söyler. Sebep olarak da, İncil'i kendi isteğiyle insanlara vaaz etmediğini, bunun için kendi iradesi dışında görevlendirilmesini ileri sürer[60].

6. Misyon Faaliyetinin Başarılı Olması

Pavlus öncekilerin kendisine karşı yönelttikleri havari olmadığı eleştirilerine karşı yaptığı faaliyetlerin başarılı olmasını havariliğinin bir delili olarak sunmasıyla[61], havari olmanın bir diğer özelliğini ortaya koymuş olur. Ancak bunun ne kadar doğru bir ölçüt olduğu tartışılır. Zira, İsa Mesih'in kendisi tarafından tayin edilen ve yahudi-hıristiyanlar olarak bilinenler davetlerinde başarılı olamadıkları ve zamanla ortadan kalktıkları bir gerçektir.

7. Misyon Faaliyeti Sırasında Çekilen Acılar

Pavlus tarafından kendisinin havari oluşunun bir diğer delili de, misyon faaliyetleri sırasında çektiği acılar, katlandığı sıkıntılar[62] ve bedeninin de Mesih'in ölümünü üzerinde taşıyor olmasıdır[63].

8. Havari Oluşunun İncil'le Desteklenmesi

Havari olarak seçilişinde kendisinin herhangi bir katkısının olmamasından dolayı yaşadığı şeylerin tamamen Tanrı tarafından kaynaklandığını ileri sürer. Bu yüzden insanlara ulaştırma gayretinde olduğu İncil'inin doğruluğunun garantörü, tamamen Tanrı'nın kendisidir. Pavlus'un havariliğini sorgulamak aynı zamanda Tanrı sözü olan İncil'ini sorgulamak anlamına gelir. Havari seçilişinde, Tanrı'nın aktif rol almasından dolayı, Pavlus kendisini ne Mesih'in ne de kilisenin bir havarisi olarak kabul eder. Havariliği, yalnızca Tanrı'ya dayanır[64]. Tanrı'nın, onun sözleri vasıtasıyla dinleyenleri

---

60 Kor.I 8/19 vd.

61 Kor. I 15/9-10; Käsemann, Perspecetives on Paul, s. 58.

62 Kor. II 11/22-23.

63 Kor. II 4/10 "İsa'nın yaşamı bedenimizde açıkça görüsün diye İsa'nın ölümünü her zaman bedenimizde taşıyoruz"; Munck, Paul and The Salvation of Mankind, s. 184.

64 Gal. 1/1, 12.

imana çağırdığına inanır[65]. Pavlus için esas olan, kendisinin İncil'e meşruluk kazandırmadığı tersine, İncil'in Pavlus'un havariliğine meşruluk kazandırmış olmasıdır: Pavlus bir havaridir, çünkü, İncil doğrudur[66].

Pavlus'un havariliğini sorgulayanların havariliğini tartışma bağlamında yok saysa da, yukarıda ifade edildiği gibi, kendi dışındaki havarilerin varlığını kabul eder. Kendisinin farkının İsa Mesih tarafından Yahudiler dışındaki milletlerin havarisi olduğunu ifade eder.

MİLLETLERİN HAVARİSİ OLMASI

En yüksek makama sahip havarilerle aynı özelliklere sahip olduğu gibi[67], onlar nasıl Yahudilere İncili yaymakla görevlendirildiyseler Pavlus da, doğmadan önce milletlere elçi olarak seçilmiştir[68]. Havari olarak görevlendirme onun için milletler havarisi olmak anlamına gelmektedir. Havariliğin geçerliliğinin delili olan her özelliği milletlere havari oluşunun geçerli kanıtı olarak kullanır. Rab, onu milletlere havari olsun diye seçmiş[69]; İncil'i, milletlere müjdelemesi için ona görünmüş; onu çağırmıştır[70]. Her ne kadar Kudüs cemaatinin tebliğ için izin vermesini havarilik için gerekli görmese de, Korint'te ve Galatya'da kendisine yöneltilen eleştirilere karşı, Kudüs cemaatinin kendisini milletler havarisi olarak kabul etmelerini, yani onların bu konudaki desteklerini de bir delil olarak kullanmıştır[71].

Munck'a göre, Pavlus'un milletlere havari olduğuna dair inancı kesin olmakla birlikte, milletlere yönelik faaliyetini İsrail ile ilgili misyonuna bağlamadan devam ettirmek istemez. Bu yüzden de Kudüs'teki yahudileri, çalışmasının esasının İsrail'in ihtidası ve Kudüs'ün ihtişamı olduğu hususun-

---

65 Kor. II 5/20.

66 Leander, Paul and His Letters, s.25.

67 Munck, Paul and The Salvation of Mankind, s. 98.

68 Petrus'a atfedilen ve aşağıda Pavlus'un havarliğinin sorgulanması konusunda bahsedilecek olan bir mektupta, Pavlus'un nasıl Petrus sünnetlilere gönderildiyse, kendisinin de sünnetsizlere gönderildiği iddiasının tam tersi bir yaklaşım yer alır. Petrus kendisinin milletlere gönderildiği halde Pavlus'un kendisinden önce onlara gittiğini söyler. The Letter of Peter to James, 17/3.

69 Gal. 1/15-16.

70 Gal. 1/15-16. Pavlus her kadar tekrar tekrar kendisinin hususi görevinin Milletlere Müjdenin ulaştırılması olsa da (Rom. I11/13; Gal. 15/15-17; krş. Res. İşl. 22/15, 26/15-18), hem kendi söylediklerinden hem de Res. İşl. Anlatılanlardan onun kendi apostolik faaliyetini yalnızca paganlarla sınırlamadığını göstermektedir. "Apostle", IDB., I, 172.

71 Gal. 2/6-10.

da ikna etmeden, Roma'ya gitmek istemez. Pavlus'un korkusu milletlere olan misyonun boşa gitmesi değil, İsrail'e olan çağrısının tehlikede olmasıdır. İsrail'e karşı bu yaklaşımından dolayı bütün tehlike sinyallerine rağmen Roma öncesi Kudüs'e gitmeyi bir görev sayar[72].

Pavlus çalışmalarının, Kudüs cemaati tarafından kabul edilmesini ister. Bu yüzden de, Kudüs'ü arkasına almadan milletler misyonunu, daha ileri götürmek istemez. Kudüs, kendi tebliğ sahasının sadece yahudiler olduğunu düşünmesine rağmen, Pavlus kendi tebliğ sahasının milletler kadar yahudilerin de olduğunun Kudüs cemaati tarafından kabul edilmesini ister. Az önce ifade edildiği gibi bunun içinde her şeyi göze alır[73].

PAVLUS'UN HAVARİLİK İDDİASINA DİĞERLERİNİN BAKIŞI

1.İlk Dönem Kilisenin Pavlus'un Havarilik İddialarına Bakışı

Pavlus'un kendisi havariliği hususunda bir kuşkusu olmamasına rağmen, bu hususta yaşarken özellikle de, Galatya'da ve Korint'te sorgulandı bunların eleştirilerine verdiği cevaplarda açıkça görülebilir[74]. Onun havariliğini sorgulayanların, kendisine karşı üstünlük iddiasında bulunmalarını reddettiği şakirtler olmaları mümkündür[75]. Ayrıca Luka'nın Elçilerin İşlerinde Pavlus'u sürekli olarak Kudüs'le barışık gösterme gayreti içinde olması, Luka'nın çalışmasını kaleme aldığı zaman bile, Pavlus'un bu iddiasının kesin bir kabul görmekten çok uzak oluşunun bir işareti olarak görülebilir. Yine, Petrus'un mektubundaki, Pavlus'un öğretisinin anlaşılmasının zor olduğu ifadesi[76], Pavlus'un kendi tebliğ ettiği İncil'in Kudüs cemaatinin tebliğ ettiği İncil'le aynı olduğunu vurgulamasına rağmen, öğretisi ve havariliği hususunda kuşkuların hayatında iken bile etkisini sürdürdüğü şeklinde yorumlanabilir[77].

---

72 Munck, Paul and The Salvation of Mankind, s.109.

73 Munck, a.g.e., s.120.

74 Kor. II 2/14, 7/4; John W. Fraser, "Paul's Knowledge of Jesus: II Corinthians V. 16 Once More", New Testament Studies, 17, s. 303.

75 Pavlus'un Korint ve Galatya'daki muhaliflerinin kimler olduğu hususunda bkz. P. W. Barnett, "Opponents of Paul", DPL, s. 644-653; Munck, a.g.e., s. 168-195.

76 "Pavlus, bütün mektuplarında bu konulardan böyle söz eder. Mektuplarında güç anlaşılan bazı yerler vardır ki, bilgisiz ve kararsız kişiler, diğer kutsal yazıları olduğu gibi, bunları da çarpıtarak kendi yıkımlarını hazırlıyorlar". Petrus II 3/16.

77 Leander E. Keck, Paul and His Letters, s. 6; Munck, Paul and Salvation of Mankind, s. 76-77.

Galatya'da da, Pavlus'un başlangıçta Kudüs tarafından görevlendirilen bir elçi olduğu, ancak sonradan milletleri memnun etmek için onlara yük gibi görünen sünneti ve Şeriat'ın emirlerini yerine getirmeyi tebliğ etmeyi bırakarak Kudüs'ün mesajındaki en kolay olanı tebliğe kendini hasretmesi, Kudüs'deki ana kilisenin İncil'ini çarpıtmakla suçlanmasına yol açmıştır[78]. Bunların izlerini Galatyalılara Mektub'ta görmek mümkündür[79].

Korintlilere II. Mektup'taki saldırı konusu daha farklıdır. Burada Pavlus'un havariliğine saldırının gerisinde Şeriat ve İncil ilişkisi yer almaz; merkezi saldırı noktası, onun 'kişisel olarak orada' bulunmayışı, ruhsal büyüklüğünün ve etkisinin olmayışıdır. Bunların yokluğu onun bir havari olarak vasıflanmasına engeldir. Pavlus zayıf ve etkisizdir[80]; o, Mesih'in bu dünyanın güçleri üzerindeki hakimiyetini somutlaştırmaktan ziyade onlara maruz kalmıştır. Güvenilir bir havari olduğunu iddia etmesine rağmen, hiçbir şekilde Mesih'in bir şakirdi olarak isimlendirilmez. Pavlus'un Mesih hakkındaki mesajı, İsa'nın kendi muhteşem hizmeti hakkındaki bilgiyle desteklenmez[81]. Ruh'a sahip değildir. Çünkü, karizmatik bir havariyi karakterize eden işaretler, mucizeler ve fevkalade işler yapmaz[82]. Pavlus'un hiçbir ka-

78 Munck , a.g.e., s. 100.

79 Pavlus'un Korint'teki muhaliflerinin kimler olduğuna dair farklı gruplar öne sürülmüştür. F. C. Baur, bunların Kudüs'ten gelen elçiler olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşımın daha rafine bir şekildeki son zamanlardaki temsilciler ise E. Käsemann, J. Hering, C. K. Barett'tir. Bir diğer teklif ise, bunların gnostik içerikli de olsa, helenistik yahudi-hıristiyanlar olmalarıdır. Bu yaklaşım en geniş şekliyle W. Lüterg tarafından savunuldu. Teklifi kabul etmekle birlikte, onların gnostik bir özelliğe sahip olduklarını Allo kabul etmez. Muhaliflerin gnostik olduklarını vurgulayan R. Bultmann, W. Schmithals tarafından takip edildi. Bultmann'ın yaklaşım daha sonra D. Georgi ve J. L. Marteyn tarafından geliştirildi. John W. Fraser, "Paul's Knowledge of Jesus: II Corinthians V. 16 Once More", NTS, 17, s. 303. Pavlus'un muhalifleri konusuyla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bkz. P. W. Barnett, "Opponents of Paul", DPL, s.644-653.

80 "Mektuplarımla sizi korkutur gibi görünmek istemiyorum. Çünkü, bazıları diyor ki, 'mektupları ağır etkilidir, ama kişisel varlığı etkisiz ve konuşma yeteneği sıfırdır. Bu adamlar şunun bilsin ki, sizden uzakken mektuplarımızda ne diyorsak, aranızdayken de öyle davranıyoruz". Kor. II 10/10.

81 "Bu nedenle biz artık kimseyi insan ölçülerine göre tanımayız. Mesih'i buna göre tanıdıksa da, artık şimdi öyle tanımıyoruz". Kor. II 5/16.

82 "Elçiliğimin kanıtları aranızda büyük bir sabırla, belirtiler, harikalar ve mucizeler ile gösterildi". Kor. II 12/12.

rizması ve onda Mesih'in sözünün ve onda kişisel var oluşunun delili yoktur[83].

Kendi havariliğine karşı ileri sürülen iddiaları cevaplandırmış olmasına ve başarısının havariliğinin bir göstergesi olduğu konusunda emin olmasına rağmen, havariliğinin ve bu konudaki başarısının tasdiki için Kudüs cemaatinin kabulüne muhtaç olduğunun farkındadır. Bunu bildiği için Kudüs'te kendisini bekleyen her türlü tehlikeye karşın[84] onlar tarafından elçi olarak kabul edildiğini ya da kabul edilmesini sağlamak için en son Kudüs'e gitmesi, elçilik iddiasının onlar tarafından da çok kolay bir şekilde kabul edilmediğinin bir işaretidir[85]. Üstelik Kudüs'te kendisi hakkındaki sui zanlardan kurtulmak için kefaret törenine katılması, onların gözündeki şüpheli durumunun hiçbir zaman ortadan kalkmadığını göstermektedir[86].

2. Luka'nun Havarilik Anlayışı ve Pavlus'un Havariliğine Bakışı

Pavlus, Luka için büyük bir kahraman olmakla birlikte, hiçbir zaman[87] onun tarafından havari olarak isimlendirilmez. Çünkü ona göre havari olmak, Yahya'nın vaftizinden, semaya yükseldiği ana kadar İsa'yı tanımak demektir[88]. Bu Luka'nın havariliği belli bir zamanla ve belli bir sayıyla sınırlandırdığı anlamına gelir. Onun için bu anlamda havariler on ikilerdir ve

---

83 "Bu, yanınıza üçüncü gelişim olacak. Her sav, iki ya da üç tanığın tanıklığıyla doğrulanmalıdır. Daha önce, aranızda ikinci kez bulunduğumda, geçmişte günah işlemiş olanlarla onların dışında kalanların hepsine söylemiştim, şimdi sizden uzaktayken yineliyorum: tekrar gelirsem, hiç kimseyi esirgemeyeceğim! Mesih'in benim aracılığımla konuştuğuna dair kanıt istiyorsunuz. Mesih size karşı güçsüz değil, ama aranızda güçlüdür..." Kor. II 13/1-3 Beker, Paul the Apostle, s. 295.

84 Rom. 15/30-31.

85 Goguel, Jesus and Origins of Christianity, s. 119. Elç. İş. 21/20-28. Burada özellikle Pavlus'un Şeriate karşı tavrındaki farklılıktan dolayı, Şeriat'e bağlılığı kuvvetli olan kardeşlere kendisini isbat etmek için tövbe alameti olan şeyler yapması istenir.

86 Res.İşl. 21/26-27.

87 Barnaba ile birlikte zikredildiği 14/4,14 hariç. Beker, Paul The Apostle, s. 5.

88 Yahuda'nın yerine seçilecek olan havârinin taşıması gereken özellikler bağlamında zikredilen sözlerde, Luka havarilik anlayışının şartını ortaya koyar: "Buna göre, Yahya'nın vaftiz döneminden başlayarak Rab İsa'nın, aramızdan yukarı alındığı güne değin bizimle birlikte geçirdiği bütün süre boyunca yanımızda bulunmuş olan adamlardan birinin, İsa'nın dirilişine tanıklık etmek üzere bize katılması gerekir". Elç. İş. 1/21-22; krş. Elç. İşleri 13/13.

Pavlus bunlardan biri değildir[89]. Luka'nın havarilik anlayışı da Korintlilere II. Mektub'un yazılmasına sebep olan kimselerin Havarilik anlayışlarını andırır. Bunlar birkaç madde halinde şöylece sıralanabilir:

1.Elçilerin İşleri'nde havariler, anlaşılması güç konuşmalar yapan geçmiş kahramanlar gibi edebi yeteneğe sahip insanlardır. Eski Ahid'in başarılı yorumcularıdır (Elç. İşl. 2/37). Başkaları tarafından dinlenilmesi gerekenlerdir (Elç. İşl. 13/42). Hiçbir kimse havarilere benzeyemez. Çünkü hiç kimsenin gerçekleştiremeyeceği konuşmalar yapmalarını sağlayan Ruh'a sahiptirler (krş. Elç. İşl. 6/10).

2.Havariler, mucize gösteren ve Mesih'i dünyevi hayatında görmenin işaretlerini üzerlerinde taşıyan kimselerdir (Elç. İşl. 2/22; krş. Kor. II 12/12).

3.Korint'teki havariler, vecdî insanlardır ve tanrısal ilhama sahip olduklarını iddia ederler. Onların havarilikleri, yalnızca mucizelere değil, aynı zamanda, vecd ve vizyonlar (Kor. II 12/1, 5/12-13) gibi etkileyici olağanüstü hallere de dayanır. Pavlus'u bedensel olmakla (Kor. II 10/2), zayıf ve desteksiz ya da bütüncüllükten yoksun (Kor. II 10/12, 11/7) olmakla suçlamalarından dolayı, vecdî konuşma, Elçilerin İşleri'nde havariliği ayırıcı bir özelliği olarak görünür.

4.Havariler çok büyük bir etkileme gücüne sahiptirler (Elç. İş. 19/19; krş. Kor. II 11-13).

5.Havariler acı çekerler ve eziyete maruz kalırlar[90].

Bu kriterlerinden dolayı da, az önce ifade edildiği gibi, Luka Elçilerin İşleri'nde Pavlus'u havari olarak isimlendirmekten kaçınır.

3.Yahudi-Hıristiyanların Havarilik Anlayışları ve Pavlus'un Havariliğine Bakışları

Yahudi-hıristiyanlar, genel olarak kabul edildiği anlamda, Hz. İsa'nın Mesih oluşuna inanma dışında, tamamen yahudi geleneğini muhafaza eden ve sonraki dönemlerde farklı isimler altında m.s. 5. yüzyıla kadar var-

---

89 Elç. İş.,1/15-16; C. K. Barett, Paul, An Introduction to His thought, Geoffery Chapman, London, 1994, s. 125. Beker,a.g.e., s. 124. Luka'nın Pavlus'la Barnabası havari olarak zikrettiği yer (14/4; 14/14), onun Res. İşlerinin başka yerlerinde zikrettiği havarilik tarifiyle tezat teşkil eder. Ancak Beitz'e göre bu metin, muhtemelen farklı bir kaynaktan alınmıştır. Beitz, a.g.m. ER., I, 157.

90 Beker, Paul The Apostle, s. 298.

lıklarını devam ettiren hıristiyanlardır[91]. Şemsiye bir kavram olan bu isim altında, Ebionitler[92], Nazaronler[93] ve Elkasailer[94] gibi ortak noktalarının yanı sıra inançlarında farklılıkları da barındıran hıristiyan gruplar yer alır. Bunlar, Yahudilikle Hıristiyanlık arasındaki bağların kopmasından sonra, her iki taraf tarafından da heretik olarak kabul edilmiş ve dışlanmışlar[95] ve zamanla da ortadan kalkmışlardır; ancak inançları hakkındaki bilgiler, pat-

---

91 Bülent Şenay, The Making of Jewish Christianity In Britain, Hybridity, İdentity and Tradition, England, 1998, s. 33.

92 Kendilerinden ayrı bir grup olarak, "Ebionitler" olarak ilk kez Irenius söz eder. Kendilerini ilk dönem yahudi kökenli hıristiyan grupla özdeşleştirmeye çalışan bu mezhebin özellikleri şunlardır: Bakireden doğumu kabul etmezler; İsa'nın Meryem'in ve Yusuf'un oğlunu vurgularlar; onun bir peygamber olduğuna ve diğer insanların Tanrı'nın oğlu olmaları anlamında Tanrı'nın oğlu olduğuna inanırlar; sünnet de dahil Yahudi Şeriat'inin emirlerini yerine getirirler; Matta'nın İncil'in kullanırlar ve Pavlus'u Şeriat'i geçersiz kılan biri ve Yahudi ve Hıristiyan hakikatinin düşmanı olarak görürler. Ebionitler hakkında bkz. Bülent Şenay, a.g.e., s. 40. Ebinotiler ve onların ilk dönem kilise içindeki "fakirlerle" kendilerini özdeşleştirme çabaları için bkz. The Writings of St. Paul, edited by Wane A. Meeks, W. W. Norton & Company, New York, London, 1971, s. 176.

93 Haklarındaki bilginin Epiphanius ve Jerom'dan alındığı Nazarenler'den bir yahudi-hıristiyan mezhebi olarak ilk kez söz eden Epiphanius'tur. Varlıkları ms. 70'de önceye kadar giden bu grubu ifade etmek için kullanılan "Nazarene" kelimesi, en azından Yahudiler arasındaki hıristiyanları ifade etmek için kullanılmaktaydı. Bu mezhebin temel özellikleri şunlardır: İsa'nın tanrısallığını ve onun bakireden doğduğunu kabul ederler; Şeriat emirlerini bağlayıcı olduğunu düşünürler; ancak gentillere uygulanması gerektiğini kabul etmezler. Şenay, a.g.e., s. 40; ayrıca aynı özellikler için bkz Şinasi Gündüz, Mitoloji İle İnanç Arasında, Etüt Yayınları, Samsun, 1998, s. 96. Yukarıda zikredilen Şenay'ın çalışmasında nazerenleri, İsa sonrası ortaya çıkan bir grup olarak gösterir. Şinasi Gündüz'ün çalışmasında ise, onların Hz. İsa öncesi yahudi mezheplerinden biri olduğu ve aralarındaki benzerliklerden dolayı Hıristiyanlara da bu ismin verildiği; bu ismin Süryaniceye Nasrâneye şeklinde geçtiği oradan da Arapça'da Hıristiyanları ifade etmek için nasârâ şeklinde kullanıldığını ortaya koymaya çalışır. A.g.e., s. 92-99; F. J. Foakes Jakson ve Kirsopp Lake tarafından kaleme alınan The Beginings of Christianity, Part I The Acts of The Apostle, Macmillan and Co. Limited, Londan, 1920, s. 431-432'de ek olarak verilen, George G. Moore "Nazarene and Nazareth" adlı makalesinde ise ne bu isimle bir kasaba ve bu türden bir Yahudi mezhebi olmadığını ortaya koymaya çalışır.

94 Patristik literatürde zikredilen yahudi-hıristiyan gruplardan biridir. Trajan'ın hakimiyeti döneminde ortaya çıkmıştır. M.s 100'de Elkasi tarafından kurulmuştur. Ebionitlerle ilişkileri sonucu onların özelliklerini benimsemiş, Ebinonit tipi bir Hıristiyanlıktır. Bu grubun genel özellikleri ise şunlardır: İsa bir peygamberdir; Pavlus'u kabul etmezler; Şeriatı yerine getirirler; bekarlığı reddederler ve evliliği mecbur tutarlar; bakireden doğuma önem vermezler. Şenay, a.g.e., s. 43.

95 Şenay, a.g.e., s. 38.

ristik dönemde yazılan ve herektikleri hedef alan metinlerde[96] dağınık bir şekilde bulunmaktadır.

Bu metinlerde havarilik tartışmalarının izlerini, yani yahudi-hıristiyanlar gruplardan Ebionitlerin Pavlus'un havarilik iddiasına onların nasıl baktıklarını görebiliriz[97]. Bu konuda bize kadar gelen belgelerden mesela, Petrus'un Yakub'a mektubu olmasına ya da öyle bilinmesine rağmen yanlışlıkla Papa Clement I'e atfedilen mektup, Pavlus'un havariliğini Petrus'un ağzından sorgular. Petrus, Mesih'i vizyon halinde görmenin havari olmak için yeterli olmadığını, yeterli olsaydı Mesih'in kendi aralarında kalmasına gerek olmadığını söyler[98]. Üstelik vizyonu dindar olan ve olmayan herkesin gördüğünü, Eski Ahid'den Abimelek'i, Mısır Fıravununun ve Nabukadnazer'ın vizyonlarını hatırlatarak örneklendirir[99]. Havari olmak için onunla bir saat bile bir arada kalmanın yeterli olduğunu, bu kadar bile tanıyorsa, İsa'nın sözlerini söylemesini ve öğretisini yorumlamasını ister. Kendilerine Tanrı'nın Mesih'i ifşa ettiğini, bu yüzden de kendilerine karşı yaptığı saldırıların, Tanrı'ya yaptığını ileri sürer. Eğer gerçekten hakikat için çalışmak istiyorsa, kendilerine öğrenci olmasını ve Mesih'i öğrenmesini ister[100]. Petrus'un Pavlus'dan Mesih'i öğrenmesini istemesine rağmen, Pavlus kendi bilgisinin doğruluğu hususunda, bir meleğin bile kendi tebliğ ettiklerine aykırı bir şey takdim etmesinin mümkün olmadığı iddiasını ileri sürecek kadar kendisine güvenir (Kor. I 4/4)[101]

---

96 Bu metinler, Epiphanius'un Panarion'u; Pseudo-Clementine Hamilies ve Recognitions'dur. Konuyla alakalı son çalışmalar, bu üç metnin "G(rundschrift) diye isimlendirilen"ortak bir kaynağa sahip olduklarını ortaya koydu. Bu, ms. İkinci yüzyılın yarısında kompoze edilmiş olan yahudi hıristiyan yazılarını içerir ve Kerygmata Petrou ismiyle bilinmektedir. Bu metinler, yahudi-hıristiyanların tek bir grup değil, farklılıklar gösteren bir mezhep olduğunu gösterir. Şenay, a.g.e, s. 39. Bu metinlerin konumuzla, yani Pavlus'un havariliği ile ilgili kısımları, Meeks tarafından bir araya getirilmiştir. Bkz.. Meeks, a.g.e, s.177-184.

97 Guignebert, el-Mesîhiyye, s. 145.

98 The Letter of Peter to James, 19/2. Bu mektupta Petrus'un düşmanı Simon Magnus olarak zikredilir. Ancak, bu şahsın Pavlus olduğunu aşikar olduğunu Meeks ekler. Aynı mektuptan bahseden ancak, mektubu Papa Clement I'e atfeden Maccoby de burada adı geçen şahsın Pavlus olduğunu zikreder. Bkz. yukarıda a.g.e., a.y.

99 The Letter of Peter to James, 17/1-5.

100 A.g.y., 19/3-7.

101 Stendahl, Paul Among Jews and Gentiles, s. 68.

Pavlus'un Şeriat'e bakışına karşı çıkan yahudi hıristiyanlardan -en azından- bir kısmı Pavlus'u elçi olarak kabul etmedikleri gibi ondan hain[102], İsa'nın öğretilerini yanlışlayan, Roma'nın desteğini elde etmek için Şeriat'ın yerine getirilmesini reddeden, güç peşinde koşan birisi olarak söz ederler. Onun Hıristiyanlığı, Romacılıktır. Roma'yı Hıristiyanlaştırmak yerine, Hıristiyanlığı Romalılaştırmıştır[103].

HAVARİLİK KURTULUŞ İLİŞKİSİ

Pavlus'un teolojisi, iki temel kanaate dayanır. Bunlardan birincisi, İsa Mesih'in Rab olması, Tanrı'nın onda inanan herkese kurtuluş temin etmesi ve İsa'nın kısa süre sonra geri dönerek her şeye bir son vermesidir. İkincisi ise, Pavlus'un milletlere havari olarak seçilmesidir. Bu iki kanaat el ele gider. Pavlus'un milletlere havari olarak seçilmesi, ister yahudi ister milletlerden olsun inanan herkes için kurtuluşun olabileceği ve yaşanan çağın sonunun yakın oluşuyla ilişkilidir. Sonun yakın olmasından dolayı milletlere havari olarak seçilen Pavlus, Hıristiyanlığı bütün dünyaya mümkün olan en kısa zamanda tebliğ etmesi gerekmektedir. Çünkü, son yakındır ve insanların kurtuluşu Pavlus'un onlara tebliği ulaştırması ile mümkündür. Bundan dolayı kendisini sürekli olarak bir baskı altında hisseder.

Pavlus'un havarilik görevi, hem kozmosun kurtuluşunda hem de insanların kurtuluşunda kesin bir yere sahiptir. Son yargıda kendisini, Mesih'in yargı kürsüsü önünde, kiliselerinin temsilcisi olarak hizmet göreceğini ummaktadır[104].

Tam olarak havarilik meselesiyle alakalı görünmese de, Pavlus'un Hıristiyanlığı milletlere götürmesinin Hıristiyanlığı yok olmaktan kurtardığı yaklaşımı onun milletlere havariliği ile ilişkili görüldüğünden bu bağlamda ona da kısaca değinmek uygun görünmektedir.

Stendahl, Pavlus olmasaydı Hıristiyanlık bugünkü kadar yayılmaz ve bir Yahudi mezhebi olarak kalırdı, yaklaşımının tam gerçeği yansıtmadığını ileri sürer. Zira Pavlus olmasaydı da Hıristiyanlık, bunu başaracak birikime ve tebliğcilere sahipti, der. Stephan, diğer milletler arasında başarılı mis-

---

102 Benjamin W. Bacon, Jesus and Paul, The Macmillan Company, New York, 1921, s. 23; Stegnar, "Paul The Jew",DPL, s. 511.

103 Hyam Maccoby, The Mythmaker, Paul And The İnvention of Christianity, Perennial Library, New York, 1987, s. 181. Ayrıca Sarıkçıoğlu, a.g.e. s. 233. Ebionitler ve onların bize kadar gelen, düşünceleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Maccoby, a.g.e., s. 172-183.

104 Kor. II 11/2; krş. Kor.I 1/8; Sel. I 2/10, 5/23; Filemun 2/15; Beitz, a.g.m., İDB, I, 358.

yon faaliyeti yapan tebliğcilerden biridir. Elçilerin İşleri'nde kendisine atfedilen konuşma, eğer biraz gerçeklik payı taşıyorsa onun teolojik düşünme yeteneğine sahip olduğunu gösterir. Cornelius, ihtida etmiş bir pagandır ve Pavlus'un teolojisi ile ilgisi yoktur. Antakya'da Hıristiyanlık, Pavlus'un çağrılmasından önce gelişmişti ve bütünüyle milletlerden oluşuyordu. Buralarda tebliğ faaliyetinde bulunanlar vardır ve Apollos bunlardan biridir. Pavlus'un hiç katkısı olmadan Hıristiyanlığı kabul etmiş kişilerin yoğun bir şekilde bulunduğu Roma vardır. Pavlus İskenderiye'den bahsetmez. Çünkü o, kimsenin gitmediği yerlere gitmeyi arzu etmektedir. Bu da İskenderiye'nin başkaları tarafından tebliğ sahası olarak kullanıldığını gösterir.

Bütün bunlardan daha da önemlisi, Yeni Ahid'de yer alan metinlerin tamamının diğer milletlerden oluşan cemaatlere gönderilmiş olmasıdır. Bu, milletlerin Hıristiyan oluşunun Pavlus'un misyonundan ve onun hususi anlayışından bağımsız olarak geliştiğini gösterir.

Milletler Hıristiyanlığını o kurmadıysa, o zaman Pavlus'u eşsiz yapan nedir? Petrus'un Pavlus'un biraz anlaşılması güç biri olduğunu söylemesi bir anlamda buna bir işaret olarak kabul edilebilir[105].

Pavlus'un ayrıcalığı, ilk dönem hıristiyanların kaçındıkları ya hafiften bir göz attıkları ya da ruhsal anlayış temelinde çözmeye çalıştıkları Şeriat ve yahudileri milletlerden ayırma meselesi üzerinde düşünmesi ve onu çözüme kavuşturmasıdır. Bu özelliği ile Pavlus, ilk nesil kilise içindeki, tek teolog ve entellektüeldir[106]. Bu özelliğine rağmen Pavlus yaşarken yaygın bir şöhrete sahip değildir. İlk üç nesil kilisede de önemli bir rol oynamaz. Gündeme özellikle Augustine'le gelir. Daha yaygın bir kabulü ise Reformasyonla görür[107].

SONUÇ

Hıristiyanlık öncesi dönemde, hem Grek hem de Yahudi dünyada kelime olarak kullanılmakla birlikte, özel bir anlamda; Hz. İsa'nın hayattayken şakirtleri olan ve diriliş sonrası, mesajını diğer insanlara iletmek maksadıyla görevlendirdiği kişiler anlamında, Havarilik Hıristiyanlıkta önemli bir yere sahiptir. Onlar, onunla bütün hayatı boyunca birlikte olduklarından, onun mesajını en iyi bilenlerdir. Yani, yazılı bir metin bırakmadığından,

105 Petrus II 3/15 vd.

106 Stendahl, Paul Among Jews and Gentiles, s.

107 Stendahl, a.g.e., s. 69-73.

hangi söz ya da davranışların onun çizdiği çerçeve içinde yer aldığının kriteri, havarilerdir. Bunun böyle olduğunu, İncil metinlerinde de görmek mümkündür.

Pavlus da, Şam vizyonu ile dirilen Rab İsa Mesih'i gördüğünü ve mesajını milletlere ulaştırmak üzere, onun tarafından görevlendirildiğini iddia eder. Diğerlerinden farklı bir şekilde havari olarak atanması, her ne kadar gösterdiği gayretlerden dolayı, Kudüs cemaati tarafından onaylanmak zorunda kalınmış olsa da, bu onayın mutlak bir kabul anlamına gelmediği, zamanla ortaya çıkar. Pavlus'un beraberinde olan insanlar, birer birer onu terk ederler. Önce Petrus ve sonra misyon arkadaşı Barnabas. Bu ayrılıklardan sonra, Kudüs cemaatinden olanlar Pavlus'u takip eder ve onun havari olmadığını, Kudüs cemaati tarafından görevlendirilmediğini; tebliği ettiği incilinin yanlış bir incil olduğunu söyleyerek misyon faaliyetini engellemeye çalışırlar.

Pavlus da, onların bu iddialarının yanlış olduğunu, bir havarinin taşıması gereken bütün özellikleri kendisinin taşıdığını söyler; kendisinin havari oluşunu, Eski Ahit peygamberlerinin görevlendirilmesine benzer bir tarzda meydana geldiğini vurgular; özellikle de, Kudüs'ün desteğinin kendisiyle beraber olduğunu. Bu iddialarına rağmen, son Kudüs ziyareti için hazırlanırken, orada karşılaşacağı durumla ilgili olarak sürekli karanlık tablolar çizmesinden onun bu iddialarının oradakiler tarafından kabul görmediğini anlamak kolaydır. İddialarının kabul görmediğinin bir başka göstergesi ise, Luka'nın bir yandan onu sürekli olarak Kudüs cemaatiyle barışık gösterme çabası içinde olmasının yanı sıra onu hiçbir zaman havari olarak zikretmemesidir.

Yahudi-hıristiyanların biz kadar gelen metinleri de, Pavlus'un havarilik iddiasının ilk dönem Hıristiyanları tarafından kabul görmediğinin bir diğer delili olarak görülebilir.

Ancak ilk dönem hıristiyanları tarafından, onun Hıristiyanlık adına söylediği her şeyin temeli olan, havariliğinin kabul görmemesine ve hatta daha kötü şeylerle suçlanmasına rağmen, bugünkü Hıristiyan kutsal metinleri içinde mektuplarının önemli bir yekun tutması ve mevcut Hıristiyan anlayışının onun yaklaşımı doğrultusunda şekillenmiş olması, İsa sonrası yaşanan değişimin boyutunu göstermesi açısından önemlidir.